

विपश्यना

साधकहरूका लागि
प्रेरणा पत्र

बुद्ध वर्ष २५४०

ज्येष्ठ २०५३

वर्ष १२ अ° २

धम्मवाणी

अङ्गीनं नगरं कतं मंसलोहितलेपनं ।
यत्थ जरा च मच्चू च मानो मक्खो च ओहितो ॥

धम्मपद - ११÷५

यो हाडले बनेको नगर हो जस्मा मासु र रगत लेपन गरिएको छत्यस भित्र जरा, मृत्यु, अभिमान र इर्ष्या लुकेको छ ।

बुद्ध र बिम्बिसार

नगरशोभिनी धर्मशोभिनी बनिन्

मगध नरेश बिम्बिसारको एक रातको भाडा दिएकी पत्नी जनपदकल्याणी अम्बपालीको पनि भाग्योदय भयो । उनी पनि भगवानको सम्पर्कमा आइन् । बिम्बिसारले उसलाई प्रत्यक्ष प्रभावित गरेको हो अथवा कोही संदेशवाहक मार्फत प्रभावित गराएको हो, यस बारेमा केही जानकारी छैन । परन्तु अम्बपालीले उनको छोरा विमल कौंडण्यको पिता राजा बिम्बिसार भगवान बुद्धको अनन्त भक्त भएको कुरा शायद मानिसहरू मार्फत सूचना पाएको पनि हुनसक्छ । यो पनि हुनसक्छ कि उनी स्वयंले आफ्नो छोरालाई उसको पिताको पद-चिन्हमा लागेर भगवानको सश्रद्ध अनुयायी बन्नको लागि प्रोत्साहित गरेको थियो । शायद, विमल कौंडण्य भिक्षु भएपछि उसको मूर्धन्य आध्यात्मिक उपलब्धि देखेर आफू पनि भगवान प्रति आकर्षित भएको र गणिकाको जघन्य पेशा घृणास्पद लाग्न थालेको हो कि । कारण जेसुकै होस्, मानिसहरूलाई कामाकर्षणमा डुवाई राख्ने अम्बपाली प्रौढावस्थामा पुग्दा नपुग्दै भगवान प्रति अत्यन्त श्रद्धालु भइसकेको थियो । आफ्नो जीवनको अन्तिम समयमा भगवान पश्चिमतिर विहार गर्नको लागि राजगृहबाट वैशाली पुगे । त्यस बेलासम्म वैशालीका शासकहरू लगायत धेरै धनी-मानी व्यक्तिहरू भगवानको अनुयायी बनी सकेका थिए । परन्तु भगवानको दर्शन गर्नका लागि सबभन्दा पहिले अम्बपाली नै पुगिन् किनभने भगवान अम्बपालीको आम्रकुञ्जमा बस्नु भएको थियो । उनले भगवानलाई भोली पल्टको भोजनको लागि आमन्त्रित गरिन् । भगवानले मौन भइकन त्यसलाई स्वीकार गर्नुभयो । वैशाली आगमन पछि प्रथम दिवसको भोजन-दानको ठूलो महत्व थियो । धेरै प्रतिष्ठित व्यक्तिहरू यो पूण्य हासिल गर्न चाहन्थे परन्तु वैशालीको गणिकाको भाग्यमा नै यो पूण्य अवसर समाहित थियो ।

उनी आफ्नो भाग्य देखेर अति हर्षित हुँदै आफ्नो बगगीमा चढेर प्रसन्न मुद्रामा घर फर्कदै थिइन् । सामुन्नेबाट लिच्छवि राजकुमारहरूको एक समूह आ-आफ्नो रथमा चढेर त्यतैतिर आईरहेका थिए । उनीहरू मध्ये कसैले नीलो आभूषण लगाएको थियो । कोही पहेंलो वस्त्र र पहेंलो आभूषण लगाई पहेंलो नै रङ्गको रथमा चढेको थियो । कोही रातो पहिरणमा रातो रथमा सवार थिए त कोही सेतो रङ्गको पहिरणमा सेतो रथमा चढेका थिए । उनीहरूको छाँटकाँट अद्भूत थियो, भव्य थियो, हेर्नलायकको थियो । देव-मण्डली जस्तो सुशोभित लिच्छवी राजकुमारहरूको यो टोली भगवानको दर्शनको लागि गइरहेको थियो । खासगरेर राजपरिवार अथवा राजपुरुषहरूको रथ सडकबाट आइरहेको छ भने प्रजाहरूको आफ्नो रथ सडकबाट छेउमा लग्ने ताकि उनीहरू विना वाधा मूल सडकमा आफ्नो रथ हाँकन सकोस् । परन्तु अम्बपाली आज हर्षले विभोर थिइन् उनको खुट्टा भुईँमा थिएन । उनले राजकुमारहरूलाई बाटो छोडि-दिएन । परिणामतः राजकुमारहरूको रथको पाङ्ग्रा उनको रथको पाङ्ग्रासित जुध्थे, खटसित खट जुध्थे । राजकुमारहरू छक्क परे । गणिका अम्बपालीलाई आज के भएको हो ? उनीहरूले सोधी हाल्यो, उनी यसरी अमर्यादित रथ किन हाँकिरहेछ ? अम्बपालीले प्रशन्न मुद्रामा उत्तर दिइन्, “तिमीहरूलाई थाहा छैन, भगवानले म कहाँ भोलीको भोजन स्वीकार गर्नु भएकोछ ।” भगवानले ती गणिकाको भोजन स्वीकार गर्ना यसको विश्वास न राजकुमारहरूलाई नै थियो न स्वयं अम्बपालीलाई नै । त्यसैले आफ्नो विजय प्रति हर्षोत्फुल्ल भएकी थिइन् । राजकुमारहरूलाई अचम्म हुनुको साथसाथै दुःख पनि लाग्यो, किनकि उनीहरू पनि भोलीको भोजन-दानको लागि नै भगवानलाई आमन्त्रित गर्न गइरहेका थिए । राजकुमारहरूले आफूहरू हारेको महसूस गरे । अम्बपाली जित्ती । भगवान जसको भोजन स्वीकार गर्नु हुन्थ्यो त्यसकहाँ छोडेर अन्य ठाउँमा भोजन जानुहुन्न थियो । भगवानको यो नियम सर्व बिदित थियो । अतः अम्बपालीलाई प्रलोभन देखाइयोभोजन-दानको

बदलामा एक लाख मूद्रा दिने निर्णय भयो । यो एक लाख मुद्रा रजत-मूद्रा थियो वा स्वर्ण मूद्रा यस बारेमा केही जानकारी छैन । तर जे होस्, एक रातको देह बिक्रिको लागि पचास मूद्रा लिने गणिकाको लागि यो ज्यादै ठूलो रकम थियो । जनपदकल्याणी भएकोले अम्बपालीको लागि पचास मूद्रा नै काफी महँगो थियो होला । यो त एक लाख मूद्राको कोसेली छ । ज्यादै आकर्षित रकम छ । परन्तु नगर शोभिनीले भगवानलाई भोजनदानको पूण्यको तुलनामा यो धन तूच्छ थानिन् । यो प्रलोभनलाई तिरस्कार गर्दै भनिन्, “राजकुमारहरू ! यदि समस्त लिच्छवि गणतन्त्र नै मलाई दिए पनि भोलीको भोजन-दान म तिमीहरूलाई दिने छैन ।” लिच्छवि राजकुमारहरू परास्त भए र अम्बपाली आँसु विजय प्रति खुसी भई घर फर्किन् ।

भोलीपल्ट भगवान र भिक्षुसंघलाई अत्यन्त श्रद्धापूर्वक भोजन-दान दिइन्, भगवान रहनु भएको आँसु आम्रवन पनि बुद्ध प्रमुख भिक्षुसंघलाई दान दिइन् र अति पूण्यशालिनी भइन् ।

केही समय पछि उनी आँसु अर्हन्त भएको छोरा विमल कौडन्य मार्फत विपश्यना प्रति अत्यन्त आकर्षित भइन् । तिनले प्रवज्या ग्रहण गरिन् र आँसु घृणित जीवन छाडेर त्यागमयी तपस्विनीको जीवन जीउन थालिन् । पूर्व पारमिताले उनलाई बल प्रदान गर्‍यो ।

उनी कल्पौं अगाडि भगवान पूष्य महामुनिको जीवनकालमा उनकी बहिनी थिइन् । बृहद दान दिएर उनीले धर्म-संकल्प गरेकी थिइन् कि यो दानको फलस्वरूप भविष्यमा उनलाई अत्यन्त सुन्दर शरीर प्राप्त होस् । यही पूण्यको फलस्वरूप उनी अत्यन्त रूपवती भइन् । परन्तु एकतीस कल्प अगाडि भगवान शिखीको जीवनकालमा तिनले भिक्षुणी संघको कुनै साध्वीलाई कोप भएर अपशब्द भनेकि थिइन्, “तिमी वेश्या हौ, अनाचारिणी हौ, जिन शासन-दुषिका हौ ।” यही गलत दोषारोपण सरापको कारणले राम्री भईकन पनि उनी आफूले वेश्याको जीवन जिउनु पर्‍यो, दुराचारिणीको जीवन जिउनु पर्‍यो । परन्तु उनको धेरै जन्मको पूण्य पारमी भएको कारणले भिक्षुणी अम्बपालीले विपश्यना गर्दै अर्हन्त अवस्था प्राप्त गरिन् । तबसम्म उनी अत्यन्त बुढी भइसकेकी थिइन् । अर्हन्त भएपछि जुन प्रसन्न चित्तले तिनले धर्मको उद्गार प्रकट गरिन्, त्यो अनित्य परिवर्तनशील शरीरको यथाभूत व्याख्याको ठूलो अभिव्यक्ति हो । उनी अत्यन्त रूपवती मात्र थिइन्, रूपगर्विता पनि थिइन् । रूप आसक्त भएको कारणले स्वभावतः आँसु शरीरलाई श्रृङ्गार प्रसाधन एवं वस्त्र-आभूषणले खूब सजिसजाग गरेर राखिन् । भगवानले आँसु उपदेशमा उनलाई शरीरको सौन्दर्यको नश्वरता, भंगुरता र परिवर्तनशीलताको उपदेश दिनुभएको थियो ।

सब्व रूपं अनिच्चं जराभिभूतं ।

यो बृद्धवस्थामा त्यही सत्य प्रकट भयो । परन्तु अब उनलाई यसको कुनै दुःख छैन किनभने शरीरप्रति उनको आशक्ति पूर्णतया

टुटीसकेको छ । खाली तथ्यको अभिव्यंजना छ, ता कि अरूले यस सत्यबाट ज्ञान पाओस् । शरीर सौन्दर्यप्रति उनको मिथ्या आसक्ति टुट्यो । तब तिनले भनिन्,-

- (१) भमराको रङ्ग जस्तो मेरो कालो केश थियो । जरादेखि टुप्पासम्म सबै रौं घुँघुरीएको थियो । त्यही आज जरा-जीर्ण अवस्थामा सन जस्तो सेतो भएको छ । सत्यवादी भगवानको वचन कहिल्यै पनि झूठो हुँदैन ।
- (२) चम्पा, चमेली, जुही फूलले बाँढेको मेरो केश अत्तरको बट्टा जस्तै सधैं सुवासित, सुगन्धित रहन्थे । अब भेडाको दुर्गन्धयुक्त रौं सरह दुर्गन्धित, दुर्वासित भएको छ । सत्यवादी भगवानको वचन कहिल्यै पनि झूठो हुँदैन ।
- (३) सुनको काँगियो र क्लिपले सजिसजाग मेरो कपालको जूरो बाक्लो वन झैं सुशोभित रहन्थे । त्यही अब ठाउँ-ठाउँमा रौं झरेकोले पातलो कपाल भएको छ, नराम्रो भएको छ । सत्यवादी भगवानको वचन कहिल्यै झूठो हुँदैन ।
- (४) कहिल्यै मेरो शिरको जूरो बहुमुल्य हिरा जडेको सुनको शिरबन्दीले अलंकृत रहन्थे । मग-मग बास्नाले सुगन्धित चूल्ठो बाटेको हुन्थे । त्यही अब वृद्धावस्थामा कपाल झरेकोले नराम्रो र फोहोर भएको छ । साँच्चिकै सत्यवादी भगवानको वचन कहिल्यै पनि गलत हुँदैन ।
- (५) कुशल चित्रकारको हातले अत्यन्त कलात्मक रूपले कोरेको मेरा दुई सुन्दर आँखिभौं थिए । त्यसको शोभा अनुपम हुन्थ्यो । अब बुढी हुनाले त्यसमा चाउरी पैदा गरी दियो । कोरेको आँखिभौं अब भद्दा भयो, झुक्यो । साँच्चिकै सत्यवादी भगवानको वचन कहिल्यै गलत हुँदैन ।
- (६) उहिले मेरा आँखा विशाल थिए, उज्वल थिए । त्यसको दुवै नानी नीलो मणि झैं ज्योतिर्मय थिए । अब वृद्धावस्थाले त्यसलाई बेशोभित बनाई दियो, प्रभाहीन बनाई दियो, कुरूप बनाई दियो । साँच्चिकै सत्यवादी भगवानको वचन कहिल्यै गलत हुँदैन ।
- (७) नवयौवनकालमा सुन्दर शिखर जस्तो उठेको मेरो कोमल, सुन्दर नाक अब वृद्धावस्थामा सुकाई दिएको छ, थेप्चाई दिएको छ । साँच्चिकै सत्यवादी भगवानको वचन कहिल्यै गलत हुँदैन ।
- (८) कुशल कालिगढद्वारा निर्मित कलापूर्ण चुरासमान उहिले मेरो कानमा रेखा थिए । त्यही अब जरा अवस्थामा चाउरी परेर तलतिर लट्केको छ र सौन्दर्यहीन भएको छ । साँच्चिकै सत्यवादी भगवानको वचन कहिले गलत हुँदैन ।
- (९) उहिले मेरा दाँतको पंक्ति मोतीका दाना समान सुशोभित थिए । अब त्यही दाँत जरा अवस्थामा टुक्रा भएको छ र पहेंलो

भएको छ । साँच्चिकै सत्यवादी भगवानको वचन कहिल्यै गलत हुँदैन ।

- (१०) वन-चाहार्ने कोइलीको मधूर कूकू समान उहिले मेरो श्वर मीठो, रसिलो थियो । अब वृद्धावस्थामा त्यो धोक्रो भएको छ, रूञ्चेश्वर भएको छ । साँच्चिकै सत्यवादी भगवानको वचन कहिल्यै गलत हुँदैन ।
- (११) खुर्केको चिप्लो शंखसरी सुशोभित मेरा हत्केला थिए । अब जरावस्थामा त्यो भत्केको छ, झुकेको छ । साँच्चिकै सत्यवादी भगवानको वचन कहिल्यै गलत हुँदैन ।
- (१२) सुन्दर गद्दा जस्तै गोलाकार मेरा दुई पाखुरा थिए । त्यही अब जरावस्थामा पुरानो रूखको सुकेको हाँगा जस्तै दुर्बल भएको छ । साँच्चिकै सत्यवादी भगवानको वचन कहिल्यै गलत हुँदैन ।
- (१३) पहिले मेरो हातको सुकोमल औंलाहरू सुन्दर औंठीहरू र स्वर्ण गहनाले विभूषित रहन्थे । त्यही अब वृद्धावस्थामा सुकेर गाँठो नै गाँठो भइसकेको छ, दुर्बल भईसकेको छ । साँच्चिकै सत्यवादी भगवानको वचन कहिल्यै गलत हुँदैन ।
- (१४) मेरा वक्षस्थलमा उहिले सुन्दर, सडौल र सुगोल दुवै स्तन सुशोभित रहन्थे । अब वृद्धावस्थामा त्यही पानी सकिएर लत्रेको थैली जस्तो भएको छ । साँच्चिकै सत्यवादी भगवानको वचन कहिल्यै गलत हुँदैन ।
- (१५) उहिले मेरो समस्त शरीर, शुद्ध तातिएको सुनको पाता झैं चम्कन्थे । त्यही अब जरावस्थामा मसिना-मसिना चाउरीले भरिएर ओइलाएको छ । साँच्चिकै सत्यवादी भगवानको वचन कहिले गलत हुँदैन ।
- (१६) उहिले मेरा दुवै तिघा हात्तीको सुँड झैं सुघड, सुन्दर थिए, सुशोभित थिए । त्यही अब जरावस्थामा छिपेको बाँसको नली झैं खोक्रो भएको छ । साँच्चिकै सत्यवादी भगवानको वचन कहिल्यै गलत हुँदैन ।
- (१७) उहिले मेरो सुकोमल पाण्डु पाउजु र स्वर्ण अलंकारले सुशोभित रहन्थे । त्यही अब जरावस्थामा सुकेको लठी झैं भट्टा भएको छ । साँच्चिकै सत्यवादी भगवानको वचन कहिल्यै गलत हुँदैन ।
- (१८) उहिले मेरा दुवै कोमल कुर्कुचा कपासको डल्लो झैं हलुका थिए, सुशोभित थिए । अब जरावस्थाले त्यसलाई सुकाएर, निचोरेर, चाउरिएर नराम्रो तुल्याएको छ । साँच्चिकै सत्यवादी भगवानको वचन कहिल्यै गलत हुँदैन ।
- (१९) मेरो यो शरीर उहिले सुखको भण्डार थियो, खुशीको भण्डार थियो, कामनक्रिडाको केन्द्र थियो । अब जरावस्थामा यो जर्जरित भएको छ, अनेक दुःखको आश्रम भएको छ । यस्तो जरा-जीर्ण घर झैं भएको छ जसको लिप-पोट खण्डित भई

झरेको छ । बिना मरम्मतले जसरी पुरानो घर भट्किन्छ, त्यसरी नै यो जरावस्थामा शरीर बिना सेवाले चाँडै पतन हुनेछ, नष्ट हुनेछ, खाली कंकालको गुफा भएर रहनेछ । साँच्चिकै सत्यवादी भगवानको वचन कहिल्यै गलत हुँदैन । कतिको यथार्थ छ अरहन्त अम्बपालीको यी शब्द । कतिको सही छ जीवन जगतको जरा-धर्म, अनित्य-धर्म, विपरिणाम धर्म, सत्यको यो सुमांगलिक अभिव्यक्ति ।

यो उद्गार धेरैको कल्याणको लागि पथ-प्रदर्शक बनोस् ।
(साभार: विपश्यना हिन्दी पत्रिका, **कल्याण मित्र**
आषाढ पूर्णिमा, १९९३) स.ना.गो.

धर्मश्रृङ्गमा आगामी महिनाहरूमा सञ्चालन हुने शिविर कार्यक्रम:

- १) निम्न कार्यक्रमहरूमध्ये आफूलाई अनुकूल शिविरमा सम्मिलित हुनु पूर्व कृपया आचार संहिता पढ्नुहोस् । कम से कम दुई हप्ता अगाडि आवेदन-पत्र भरेर व्यवस्थापनमा सम्पर्क राख्नुहोस् ।
- २) शिविरको प्रारम्भ शुरुदिनको साँझहुनेछ र समाप्त अन्तिम दिनको विहान करीब सात बजे हुनेछ । शिविरार्थीहरूलाई अनुरोध छ कि शिविर शुरु हुने दिनमा नै शिविर स्थलमा आउनु होला, त्यसभन्दा अगाडिको वा पछाडिको दिनमा होइन ।
- ३) शिविरमा आउँदा साथमा टर्च, तन्ना, ओङ्गे (सल) तथा मौसम अनुकूलको लुगा र दैनिक उपयोगका सामानहरू ल्याउन नभूल्लु होला ।
- ४) शिविरको सञ्चालन पूज्य गुरुजीद्वारा मनोनित सहायक आचार्यबाट हुनेछ ।
- ५) बाल शिविर : बाल शिविरमा सम्मिलित हुनुको लागि आवेदन पत्र भर्नु पर्नेछ । तोकिएको वर्ष भित्रका बालबालिकाहरूलाई मात्र शिविरमा सामेल गराउने भएकोले सो-अनुसार आवेदन गर्न अभिभावकहरूमा अनुरोध छ ।
 - व्यवस्थापन कार्य सरल बनाउने अभिप्रायले प्रत्येक शिविरमा सयजना शिविरार्थी मात्र सम्मिलित गराइने छ । तसर्थ समयमा नै आवेदन गर्नु होला ।
 - बाल बालिकाको इच्छा भएमा मात्र आवेदन गर्नको लागि उनीहरूलाई प्रोत्साहित गर्नु होला ।
 - शिविरमा आएका बाल-बालिकाको साथ कोही पनि अभिभावक बस्न पाउनु हुनेछैन ।
- ६) सतिपट्टान शिविर: यस शिविरमा पूज्य गुरुजी वा सहायक आचार्यसंग कम से कम तीन वटा शिविर लिइसकेका

	साधकहरूले मात्र भागलिन पाउने छन् । यसका साथै विगत एक वर्षदेखि नियमित रूपमा दैनिक अभ्यास गरेको हुनु पर्छ ।			
१.	जून २७ - ३० (आषाढ १३ - १६)	-	बाल शिविर (८ - ११ वर्ष)	६. अगस्त १४ - २२ (श्रावण ३० - भाद्र ६) - सतिपट्टान
२.	जुलाई १ - १२ (आषाढ १७ - २८)	-	१० दिवसीय	७. अगस्त १४ - २५ (श्रावण ३० - भाद्र ९) - १० दिवसीय
३.	जुलाई १४ - २५ (आषाढ ३० - श्रावण १०)	-	१० दिवसीय	८. अगस्त २७ - ३० (भाद्र ११ - १४) - बाल शिविर (८ - ११ वर्ष)
४.	जुलाई २६ - २९ (श्रावण ११ - १४)	-	बाल शिविर (१२ - १५ वर्ष)	९. सेप्टेम्बर १ - १२ (भाद्र १६ - २७) - १० दिवसीय
५.	अगस्त १ - १२ (श्रावण १७ - २८)	-	१० दिवसीय	१०. सेप्टेम्बर १४ - २५ (भाद्र २९ - आश्विन ९) - १० दिवसीय

धर्म गाथा

हिन्दी

पावन गङ्गा धरम की, पावन देय बनाय ।
नगरवधु या कुलवधु, जो न्हाए तर जाय ॥
प्रज्ञा, शील समाधि की, वही त्रिवेणी धार ।
डुबकी मारे सो तिरे, हो भगसागर पार ॥
शील धरम धारण करे, चित्त समाहित होय ।
जागे प्रज्ञा गुणवती, मुक्त दुःखो से होय ॥
जागे विरज विपश्यना, समता चित्त समाय ।
राग द्वेष के मोह के, मैल सभी धुल जाय ॥
मङ्गलकारी धरम का, फल मङ्गल ही होय ।
अन्तर की गांठें खुलें, मानस निरमल होय ॥
सिर से पग तक धरम ही, तरल तरङ्गित होय ।
विरज विमल मैत्री जगे, निजहित परहित होय ॥

मंगल कामना सहित
भाजुरत्न फर्मा
वीरगञ्ज ।

हिन्दी

बाहर भीतर एक सा, क्षण भगुंर संसार ।
वर्षा जल के बुदबुदे, इनमें तत्व न सार ॥
होश जगे जब धर्म का, होबे दूर प्रमाद ।
स्वदर्शन करते हुए, चखे मुक्तिका स्वाद ॥
भोगत भोगत भोगते, बन्धन बँधते जाँय ।
देखत देखत देखते, बंधन खुलते जाँय ॥
ऐसी जगे विपश्यना, समता चित्त समाय ।
एक एक कर मैल की, परत उतरती जाय ॥
जिसके मन प्रज्ञा जगे, होय विनम्र विनीत ।
जिस डाली पर फल जगे, झुकेन की ही रीत ॥
देख देखकर चित्तकी, ग्रंथि सुलझती जाय ।
जागे विमल विपश्यना, चित्त मुक्त हो जाय ॥

मंगल कामना सहित
श्री मदनकृष्ण कायस्थ
रोडहाउस क्याफे, ठमेल
फोन नं. २२९१८७

प्रकाशक : नेपाल विपश्यना केन्द्र, धर्मश्रृङ्ग, बुढानीलकण्ठ, काठमाडौं । फोन : ३७६५५

२०५३ ज्येष्ठ

सम्पर्क स्थान : श्री रूप ज्योति, ज्योति भवन, पो. व. नं. १३३, काठमाडौं । फोन : २-२५४९०, २-२३९६८

मुद्रक : नेपाल प्रेस, शुक्रपथ, काठमाडौं, नेपाल । फोन : २२१०३२, फ्याक्स : (±९७७-१) २२५ ४५०

जि.प्र.का.द.नं. ३८÷५१÷५२

हुलाक द. नं. १४÷५१÷५२

● वार्षिक शुल्क रू. २४÷-

साधकको नाम :

ठेगाना :